

JOHAN SCHENK EN ELISABETH VAN SINT FIJT

Van Limberk naar Limburg

Guido Notermans

Voorgeschiedenis

Mijn moeder is Els Geuskens uit St. Gerlach. Haar moeder was Wilhelmina Schenk. Binnen de Geuskens-familie heb ik vaak gehoord dat mijn grootmoeder een voorvader in een niet al te lang verleden had, die uit Bohemen zou komen, maar niemand wist precies hoe de vork in de steel zat.

Bijna 10 jaar geleden begon ik me voor dit verhaal te interesseren en ik achterhaalde via het RHCL in Maastricht alle voorouders tot en met mijn betovergrootvader Mathijs Schenk, die uit Rothem kwam. Uit de volkstelling van 1808 in Meerssen blijkt, dat zijn vader, ene Johan Schenk, uit Bohemen kwam en wel uit de stad 'Poliska'. Hij zou 49 jaar oud zijn. Als zijn vrouw wordt ene Elisabeth van Sint Fijt uit Houthem vermeld. Verder was er ook nog een kind van 4 jaar, eveneens Elisabeth genaamd, dat ook in Bohemen zou zijn geboren. Enig zoekwerk op het internet leverde op dat er in de huidige Tsjechische Republiek, het toenmalige Bohemen, inderdaad een stad is, die Polička heet. Ze ligt in het oosten van Bohemen op de grens met Moravië, ongeveer 100 km ten noorden van Brno. Ik besloot ter plekke op onderzoek uit te gaan.

Tsjechische archieven

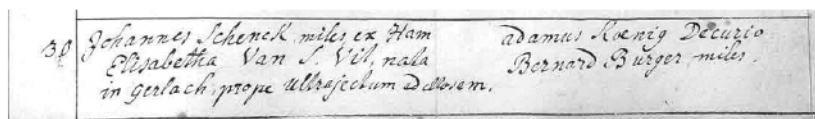
Alle oude kerkarchieven worden tegenwoordig in één van de 8 Tsjechische districtsarchieven bewaard. Voor Polička is dit het archief in Zámrsk. Daar ik niet wist of Johan Schenk uit de stad of het district Polička kwam, had ik een lijst van mogelijke kandidaten gemaakt. De vriendelijke medewerkers van het archief sleepten het ene boekwerk na het andere aan, maar in de periode 1758 tot en met 1783 kwam geen enkele Schenk voor, niet in Polička, noch in de paar door mij geselecteerde dorpen in het district Polička. Daarop besloot ik de dorpen af te gaan en overal op het kerkhof te kijken: Ook hier geen enkele Schenk. Hoe nu? Was Polička toch een dood spoor?

Mij bleef niets anders over dan onverrichterzake weer naar huis te gaan. Verder internetonderzoek naar mogelijke andere Poliska's leverde niets op. Wel stootte ik op de website van Roy Schenk, die geen familie bleek te zijn, maar die mij wel op Hans Schenk uit Maastricht opmerkzaam maakte, die uiteindelijk een verre achterneef bleek te zijn. Hij stamt af van dezelfde Johan Schenk.

Hans had al een paar gegevens meer gevonden, o.a. de doopgegevens van verdere zonen van Johan en Elisabeth, waaruit bleek dat Johan uit Laubendorf bij Polička, in de Bistrauer Heerlijkheid in het district Chrudim, kwam. Kennelijk was ik toch in het juiste Polička geweest, alleen had ik nog niet bij Laubendorf gekeken. Bohemen hoorde in die tijd bij Oostenrijk, bij de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie om precies te zijn. In Duitstalige documenten wordt de stad ook wel als Politschka geschreven. Ook worden zijn broer Joseph en zijn zwager Lorentz Kleinststeuer genoemd.

Hans had tevens de trouwakte van Johan en Elisabeth gevonden. Tot mijn verbazing bleken ze getrouwd te zijn in Hoexter in Westfalen, en wel op 30 maart

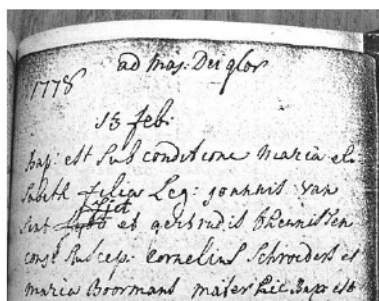
1801. Hoe was het mogelijk dat Elisabeth zo ver voor haar bruiloft reisde in een tijd, waarin Houthemers zelden verder kwamen dan Maastricht?

30 maart 1801; Johannes Schenck, soldaat uit Ham; Elisabeth van St. Vith, geboren in Gerlach bij Maastricht; Getuigen Adamus Koenig, ambtenaar, en Bernard Burger, soldaat (1,2).

Maria Elisabeth van Sint Fijt

Maria Elisabeth van Sint Fijt werd gedoopt in Houthem op 13 februari 1778, als kind van Joannes van Sint Fijt en Gertrude Theunissen.

13 februari 1778, Vertaling: Gedoopt onder voorbehoud Maria Elisabeth wettige dochter van Joannes van Sint Fijt en Gertrude Theunissen; getuigen Cornelius Schroeder en Maria Boormans; de moeder is hier gedoopt (3).

Geboortehuis van Maria Elisabeth van Sint Fijt in Houthem aan de Onderstestraat (alleen het voorhuis). Tegenwoordig is er hotel-restaurant "De Geulvallei" in gevestigd.

De familie van Sint Fijt woonde aan de Onderstestraat ten westen van het klooster, op de hoek met de Kromme Steeg. Dit huis staat er nog. Het is het voorste gedeelte van wat tegenwoordig hotel-restaurant "De Geulvallei" is. Joannes kwam zelf uit Heer. Hij kocht het huis op 1 juli 1776 van Maria Bruls, weduwe van Willem Stassen (5). Het ligt ten zuidoosten van het huis van Gerard Theunissen, de vader van Gertrude, die zelf in Houthem geboren werd. In 1793, als Elisabeth 15 jaar oud is, overlijdt haar moeder en een jaar later haar vader. Haar oudere broer Johan, veldwachter van beroep, bleef in het ouderlijk huis wonen en trouwt in 1804 Maria Elisabeth Guidee uit Meerssen. Vreemd genoeg is er in de gichtregisters niets over een voogd voor Elisabeth van Sint Fijt te vinden. Komt dit doordat ze bij haar broer in huis is blijven wonen of was er een andere reden?

Oostenrijkse Nederlanden

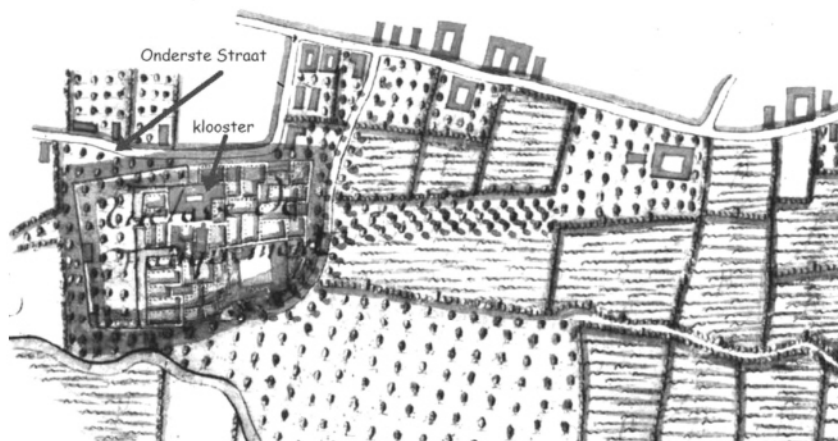
Toen Elisabeth van Sint Fijt geboren werd, was Zuid-Limburg een lappendeken met dorpen en steden die tot de Oostenrijkse Nederlanden, tot de Republiek der Nederlanden of zelfs tot het Duitse Keizerrijk behoorden. In 1777 vervaardigde Graaf de Ferraris in opdracht van de keizer Jozef II van Oostenrijk een gedetailleerde kaart van de Oostenrijkse Nederlanden.

Ferrariskaart (4) van Valkenburg uit 1777 met St. Gerlach, wat tot 1785 tot de Oostenrijkse Nederlanden behoorde.

Hierop is te zien dat Valkenburg inclusief Houthem tot en met het klooster van St. Gerlach op dat moment een Oostenrijkse enclave tussen Hollands (Staats) gebied in het noorden en Duits gebied (Duitse Keizerrijk) in het zuiden vormden.

In 1785 werd bij het verdrag van Fontainebleau onder meer Valkenburg bij de Republiek der Nederlanden gevoegd en als tegenprestatie kreeg Oostenrijk de Voerstreek. Nadat aldus het klooster bij de calvinistische Nederlanden kwam, vertrokken de Norbertinessen in 1786 naar Roermond. Het klooster bleef vervolgens geruime tijd leeg staan en werd in 1794 tijdelijk als lazaret ingericht om het overvolle hospitaal van Maastricht te ontlasten.

Uitvergroting van St. Gerlach op de Ferriskaart (4) van Valkenburg uit 1777.

Sinds 1765 was de Habsburgse keizer Jozef II, aanvankelijk samen met zijn moeder Maria Theresia, regent van de Oostenrijkse Nederlanden. Jozef II was een verlicht despoot, die met grote inzet probeerde de invloed van de kerk op het openbare leven terug te dringen. Zijn ijver ontaarde niet zelden in een regelzucht, die bijvoorbeeld regels voor het maximale aantal kaarsen op het altaar en het aantal kermissen voorschreef. Zijn overtuiging was dat een sterk centraal gezag voor alle onderdanen het best was. Toen hij probeerde zijn gezag te vestigen onder voorbijgaan aan de middeleeuwse charters die de macht van de vorst tegen de provincies beperkten, kwam het in 1789 tot een opstand: de Brabantse Omwenteling, die gericht was op het herstellen van de oude grondwet. De opstandelingen boekten enige belangrijke overwinningen, maar door interne meningsverschillen konden ze geen krachtig landsbestuur vormen. Nadat Jozef II op 20 februari 1790 gestorven was, werd zijn broer Leopold II keizer, die in 1791 met diplomatieke middelen het Oostenrijks gezag in de Zuidelijke Nederlanden kon herstellen.

Franse revolutie

In Frankrijk was intussen de revolutie met de bestorming van de Bastille op 14 juli 1789 bezegeld. De monarchie werd afgeschaft en later (in 1793) werden koning Lodewijk XVI en zijn vrouw Marie Antoinette, de zuster van de Oostenrijkse keizer Jozef II, onthoofd. De Franse omwenteling maakte de overige Europese monarchen ongerust en het gevolg was een aantal oorlogen tussen de revolutionaire Fransen en wisselende Europese coalities. De eerste coalitieoorlog begon in april 1792 met de oorlogsverklaring van Frankrijk aan een

coalitie van o.a. Oostenrijk, Pruisen en de Nederlandse Republiek. In hetzelfde jaar vielen de revolutionaire Fransen de Oostenrijkse Nederlanden binnen, waar ze aanvankelijk door de Pruisen teruggeslagen werden, maar na de Franse overwinning in de slag bij Jemappes op 6 november bezetten ze de gehele Oostenrijkse Nederlanden. De Oostenrijkse troepen waren gedwongen zich op Pruisisch gebied, achter de Rijn, terug te trekken, waar ze zich in de winter hergroepeerden. Bovendien werden ijlings versterkingen uit de Oostenrijkse kroongebieden, vooral uit Bohemen aangevoerd.

Laubendorf in Bohemen

Laubendorf is een heel oude plaats enkele kilometers van Politschka in het midden van Tsjechië, op de bergrug die de Bohemen van Moravië scheidt en wel net aan de Boheemse kant. Laubendorf is genoemd naar Conrad von Lewendorf, die in het midden van de 13de eeuw als *locator* (een soort middel-eeuwse projectontwikkelaar) in opdracht van Ottokar II, koning van Bohemen, de stad Politschka bouwde. De koning verwachtte van dit steunpunt belangrijke toelinkomsten van handelaren die op weg waren van Praag naar Brno (8) en omgekeerd.

Ligging van Laubendorf (Pomezi) ten oosten van Politschka op de heuvelrug die Bohemen van Moravië scheidt. Bohemen en Moravië vormen samen de moderne Tsjechische Republiek.

Lewendorf haalde werklieden die gespecialiseerd waren in het rooien van grotere stukken oerbos voor het bouwrijp maken van de grond uit Oberfranken, in het noorden van Beieren. Dit was rond het jaar 1260. Waarschijnlijk stammen deze werklui uit de regio rond Naila in Frankenthal. De naam Schenk kwam en komt daar nog steeds veel voor. De opdracht aan Von Lewendorf is een oorkonde uit 27 september 1265 van Koning Ottokar II vastgelegd, die bewaard is gebleven.

Alvorens met het eigenlijke werk aan Politschka te beginnen, bouwden de arbeiders ongeveer 1 km oostelijk voor zichzelf en hun familie huizen ten noorden van de Wildbach, aan de 'Grote Kant' (dit is het hoger gelegen deel van het dorp, boven de beek). Hieruit ontstond het dorp Lewendorf, later Laubendorf en tegenwoordig Pomezi genoemd. Het verval van de Wildbach is aanzienlijk. De bronnen aan de oostelijke kant van het dorp liggen op 630 meter boven zee-niveau en de beek verlaat het dorp zo'n 2,5 km verder westelijk weer op 550

meter hoogte. Om dit verval als energiebron te kunnen gebruiken, werden vier grote dammen gebouwd. De aldus ontstane grote vijvers waren het reservoir voor het aandrijven van watermolens en dienden tevens voor de forellenkweek. Als deel van de betaling voor zijn diensten verleende de koning Von Lewenberg het recht deze watermolens te exploiteren. Op een Oostenrijkse militaire kaart uit 1768 zijn deze vijvers nog te zien, hoewel ze toen allang niet meer gebruikt werden als krachtbron. Tegenwoordig zijn alle vijvers, behalve de meest westelijke (de Schwabenteich), drooggelegd.

Kennelijk zijn de Frankische kolonisten na afsluiting van het voorbereidende werk voor Politschka in Laubendorf blijven wonen. Eeuwen later zouden hun nakomelingen tot de zogenaamde Sudeten-Duitsers behoren, die als Duits-taligen tot na de Tweede Wereldoorlog in Bohemen woonden. Dit gedeelte van Sudetenland heet dan Schönhengstgau. In de loop van de eeuwen is Laubendorf herhaaldelijk onder Duits en dan weer onder Boheems gezag gekomen. Na de alles verwoestende 30-jarige oorlog, die met de vrede van Münster in 1648 eindigde, bleef Laubendorf Duitstalig en het aangrenzende Politschka werd Boheems. De taalgrens verliep dus net ten westen van Laubendorf. Voor de inwoners was het heel gewoon om behalve Duits ook Boheems (=Tsjechisch) te kunnen spreken. Interessant voor ons Limburgers is dat Laubendorf in het Tsjechisch ook wel *Limberg* of *Limberk* genoemd werd, maar dit is een verbastering van de naam Lewenberg en heeft niets met ons Limburg te maken.

Laubendorf is er in de 30-jarige oorlog nog enigszins genadig van afgekomen. In het zielenboek (10) uit 1651 worden 243 inwoners ouder dan 12 jaar geteld. Ook zijn 'slechts' 12 van de ruim 100 hoeven in de as gelegd. Politschka verging het heel wat erger: Het werd vrijwel totaal verwoest en telde na de oorlog nog slechts 90 inwoners. 100 jaar later was Politschka weer een grote stad geworden en Laubendorf telde toen ongeveer 350 inwoners.

Laubendorf op een Oostenrijkse militaire kaart ten tijde van de geboorte van Johan Schenk, verkend tussen 1764-1768, met enkele correcties uit de periode 1780-1783. Gregor is de vader van Jakob.

Johan Mathias Schenk

Een paar jaar vóór Elisabeth van St. Fijt uit Houthem, wordt in Laubendorf Johan Schenk geboren. Op 3 januari 1773 wordt hij in Laubendorf in Bohemen door kapelaan Wenzel Schlesinger gedoopt. Hij krijgt de doopnaam Mathias. Kapelaan Schlesinger uit het nabijgelegen Politschka hielp pastoor Mathias Czeschka van de parochie van St. Joris in Laubendorf regelmatig bij het toedienen van de sacramenten. Als huisnummer wordt abusievelijk 88 vermeld. Dit moet 87 zijn.

		1773				1783	
Dec	Balthazar	Infant	Barthol	Barthol	Leff	Eligia	Long
3	Al. Neuchap	Balth	Georgius	Anna	York		
January	Balthazar	Balth	Gloria	Elizabeth	Matthei	Ch. Lathrop	102
	Cap:		Rena	David			
2	Cap:		Jacobus	Joannes	Matthias	York	
January	Cap:	Matthias	John	John	John	John	88
			Barbara	Barbara	Barbara	Barbara	

Registratie van Mathias (=Johan) Schönk (=Schenk) in het doopregister (7) van de parochie van St. Joris in Laubendorf in Bohemen.

De ouders van Johan waren Philip Jacob Schenk (in het plaatselijke dialect ook wel Schönk genoemd), geboren op 1 mei 1738 in Laubendorf, en Barbara Findeis, geboren op 2 november 1740 eveneens in Laubendorf. Zij trouwden op 22 november 1767. Philip was een zoon van Gregor, die een grote boerderij aan de grote kant bezat. Johan had een oudere zus Maria (geboren op 9 juli 1770), die jong sterft, en een jongere broer Joseph (geboren op 25 februari 1775). Na de dood van zijn moeder op 12 december 1776, hertrouwde zijn vader op 12 januari 1777 met Maria Gloser. Dit paar krijgt nog vijf kinderen: Maria, Andreas, Johan Mathias, Johan, en Anna. Joan's halfzuster Maria trouwt met Lorentz Kleinststeuer, die later in Rothem als getuige op afstand zal fungeren bij de doop van Johan's zoon Lorenz. Johan's volle broer Joseph fungeert op dezelfde manier als getuige bij de doop van zijn zoon Josef. Gezien de namen van de kinderen in het gezin van Philip Schenk, lijkt het aannemelijk, dat onze Johan in Laubendorf bij zijn doopnaam als Mathias bekend was. Hij had waarschijnlijk goede redenen, om zich in Rothem als Johan uit te geven. Daarover zo meteen meer.

De voorouders van Johan Schenk in Laubendorf

Philip Schenk was een *Häusler*, dat is een dagloner die een eigen huis bezit. Hij was waarschijnlijk horig aan de kerk, want Philip's vader Gregor wordt in het Gedenboek van de Parochie Laubendorf uit 1734 (9) als *zehntpflichtig* opgevoerd, d.w.z. dat hij 10% van zijn inkomsten aan de kerk moest afdragen. Dit gebeurde over het algemeen in natura. Het gedenboek wordt in het districtsarchief in Litomysl, niet ver van Politschka, bewaard. Het lijfeigendom zou pas

acht jaar later op 1 november 1781 per keizerlijk decreet (*Untertanenpatent*) worden afgeschaft.

In het archief van Zámrsok wordt ook het kadaster uit de tijd bewaard. Dit begint rond het eind van de 30-jarige oorlog in 1648 en bevat ook de koopakte van het huis dat Philip op 1 februari 1768 voor 20 gulden van de lokale overheid kocht. Deze is in de destijds gebruikelijke Duitse Kurrent-schrift geschreven, die met enige oefening goed te lezen is.

Heuert Dato des 16ten Februarij 1768. Ist zwischen denen Laubendorfer Gerichten und Jakob Schänk, ein freiwilligen Kauf beredet, und dies zur Hoch Obrichkeits gnädigster bestättigung beschlossen worden. [...] Es Erkauftet Jakob Schänk, von denen Laubendorfer Gerichten, Eine klein Häusler Challupen [d.w.z. huisje] samt allen Zugehör beredter und Erhandtermassen ab, um eine baare Kaufsuma zu ... G 20 [Gulden].

P. Schänk

Koopakte van het huis door Philip Schenk van de lokale overheid in de toen gebruikelijke Duitse Kurrent-schrift.

Transcriptie:

Heuert Dato des 16ten Februarij 1768. Ist zwischen denen Laubendorfer Gerichten und Jakob Schänk, ein freiwilligen Kauf beredet, und dies zur Hoch Obrichkeits gnädigster bestättigung beschlossen worden. [...] Es Erkauftet Jakob Schänk, von denen Laubendorfer Gerichten, Eine klein Häusler Challupen [d.w.z. huisje] samt allen Zugehör beredter und Erhandtermassen ab, um eine baare Kaufsuma zu ... G 20 [Gulden].

Ook dit huis staat er nog. Het ligt aan de Kleine Kant, d.w.z. in het stroomgebied van de Wildbach, tussen de twee meest westelijke vijvers en had destijds nummer 87. Sinds de hernummering in 1828 heeft het nummer 144.

Foto uit januari 2010 van het huis dat door Philip Schenk gekocht werd. Hier werd op 3 januari 1773 Johan Mathias Schenk geboren.

Uit de diverse, al genoemde bronnen laat zich de afstamming van Johan Schenk met enige zekerheid tot het eind van de 16de eeuw terug vervolgen, waar een stamvader Andreas Schenk (de achternaam Schenk werd soms door Tsjechische ambtenaren tot *Křmařz* vertaald, wat 'waard' betekent in het Tsjechisch). Deze afstamming met alle zijtakken zijn op de website van Henny van Savenije te bekijken (12). Ik heb hier ca. 1000 inwoners van Laubendorf toegevoegd, die met Johan Schenk verwant zijn. Bij het ontrafelen van de afstamming had ik het geluk, dat er vóór de geboorte van Johan in elke generatie maar weinig Schenken voorkwamen. Daardoor is de directe lijn redelijk zeker.

Jeugd en militaire dienst

De gemeente Laubendorf liet in 1712 een eigen school bouwen. Johan leerde daar lezen en schrijven. Hij zat zijn hele schooltijd bij meester Freisler in de klas.

Kort voor zijn 17de verjaardag, op 11 december 1789, werd hij ingelijfd in het Koninklijke en Keizerlijke Oostenrijkse leger (*K.u.K. Armee*). Bohemen was één van de kroonlanden van de Oostenrijkse keizer en elk district in ieder kroonland was verplicht op verzoek van de keizer een bepaald contingent aan rekruten te leveren. Per keizerlijk decreet (*Rekrutierungspatent, 1777*), werd de jongst mogelijke leeftijd voor de rekrutering op 16 jaar vastgelegd. De dienstdtijd was in principe levenslang. Alleen bij invaliditeit kon de dienstplichtige eerder naar huis. Dit systeem zou pas definitief herzien worden in 1806 bij de complete

herstructurering van de K.u.K.-Armee na de totale nederlaag tegen Napoleon in de derde Coalitieoorlog met als afsluiting de *Dreikaiserschlacht* in Austerlitz in de buurt van Brno op 2 december 1805. Met de wapenstilstand van 5 december 1805 eindigde voor Oostenrijk de derde Coalitieoorlog.

In 1789 bestond het systeem van de *Werbebezirke*, d.w.z. dat elk van de K.u.K.-regimenten een vast district toegewezen kreeg, waarbinnen men kon rekruteren. Dit om te vermijden dat de verschillende regimenten elkaar om manschappen gingen beconcurreren. Voor de Chrudimer Kreis, waartoe Laubendorf behoorde, betekende dit, dat de rekruten in het 15de Infanterieregiment (IR15) ingelijfd werden.

Het Oostenrijkse Koninklijke en Keizerlijke leger (K.u.K. Heer)

In het Oostenrijkse Staatsarchief in Wenen worden in de afdeling Kriegsarchiv (13) ook de personele gegevens van de dienstplichtigen bewaard. Deze gegevens zijn niet geïndexeerd en worden in kartonnen dozen bewaard en wel per regiment en (half)jaar. Oorspronkelijk werden elk halfjaar bij alle regimenten monsteringen uitgevoerd. Na 1770 nog maar één keer per jaar. De resultaten werden in uitgebreide *Musterlisten* - of op zijn minst werden de mutaties - geregistreerd in maandelijkse *Standestabellen*, die weer in (half)jaarlijkse *Revisionslisten* samengevat werden. In oorlogstijd was er echter vaak geen tijd om de administratie zorgvuldig bij te houden. Daardoor ontbreken regelmatig complete jaargangen. Het archief in Wenen bevat vele duizenden dozen met personeelsgegevens. Dus zonder nadere gegevens over het juiste regiment en het jaartal is het zoeken onbegonnen werk.

Een regiment bestond uit 2000 à 3000 man, verdeeld in 3 bataljons (14). In oorlogstijd kon de sterkte ook wel tot 4500 man oplopen en was er gewoonlijk ook nog een vierde, reservebataljon, ook wel reservedivisie genaamd. Een bataljon werd als eenheid in de strijd gebracht, waarbij elk bataljon verder opgedeeld is in compagnieën van ongeveer 100 man. De compagnieën staan daarbij naast elkaar. De manschappen staan enkele rijen diep. De bewapening is een piek of een musket. De piekeniers moeten de aanval van de vijand proberen op te vangen. Gevochten werd vooral man-tegen-man, met de bajonet. De infanterieaanval werd gewoonlijk vooraf gegaan door een artillerie-bombardement, dat tot doel had de linie van de tegenstander te doorbreken. Aan het hoofd van elke compagnie staat een kapitein of een luitenant. Een bataljon wordt gewoonlijk gecommandeerd door een kolonel, soms door een majoor. Het eerste bataljon heette *Leibbattalion*. Het tweede werd het *Obristenbattalion* genoemd, omdat het door de kolonel (*Obrist*) zelf gecommandeerd werd. Ook had de kolonel binnen dit bataljon het bevel over de eerst compagnie: de Obristencompagnie. Achter de infanteriebataljons stonden gewoonlijk bereden troepen, die in afzonderlijke cavalerieregimenten gegroepeerd waren.

Voor ons gevoel is het vreemd dat de regimenten niet direct door de overheid gerund werden maar indirect via een zogenaamde *Inhaber* (eigenaar). Deze rekruteerde de manschappen en ruste zijn regiment op eigen kosten uit en stelde dit vervolgens kant-en-klaar ter beschikking van de keizer. Daarvoor werd hij betaald en bovendien kon hij ook de oorlogsbuit behouden.

De compagnieën werden in die tijd met de naam van hun commandant aangeduid, dus bijvoorbeeld de Obrist von Zopf-Kompagnie in het geval van Johan Schenk.

Infanterieregiment 15, Obristenbattalion, Obristencompagnie

Johan Schenk werd op 11 december 1789 als ingelijfd in de Oberst Zopf-kompagnie van het Obristenbattalion (het 2de bataljon) van Infanterieregiment 15 (IR15) tegen een handgeld van 3 gulden. De *Inhaber* was op dat moment Graaf Eduard d'Alton. In 1791 werd het 2de bataljon onder bevel van Majoor Retz naar de Oostenrijkse Nederlanden gestuurd als onderdeel van een leger dat de opdracht had, het Oostenrijks gezag te herstellen, wat met voornamelijk diplomatieke middelen en enige militaire druk maar zonder grote veldslagen aanvankelijk ook lukte.

Mathias	Neugebauer	10	
Mathias	Schenk	11	
Johann	Drascher	11	

Uitvergroting van de registratie van de inlijving van Mathias (=Johan) Schenk op 11 december 1789.

Anderhalf jaar later, op de monsterlijsten in Aalst (Vlaanderen) van 26 mei 1791 komt Mathias Schenk weer voor, nu als gemeen soldaat (*Gemeiner*), nog steeds in de Obristencompagnie en deze keer met zijn volledige adres: Laubendorf, Bistrauer Herrschaft, Chrudimer Kreis, Bohemen. Ook wordt zijn lengte aangegeven. Met omgerekend 1,79 m was hij behoorlijk lang voor zijn tijd. Hij was destijds ongetrouwd, zonder beroep (dus niet: bakker, kleermaker, o.i.d.). Bovendien was hij katholiek. Kennelijk is Johan sinds zijn inlijving in 1789 tot de monstering in Aalst in 1791 in dezelfde compagnie gebleven. Zijn leeftijd wordt als 21 jaar aangegeven, d.w.z. 3 jaar ouder dan hij in werkelijkheid was, maar dat is niets bijzonders, want alle leeftijden waren slechts schattingen. Van de dienstplichtigen werd geen uittreksel uit het geboorteregister gevraagd.

Mathias	Schenk								
---------	--------	--	--	--	--	--	--	--	--

Monstering van Mathias (=Johan) Schenk op 26 mei 1791 in Aalst. Met daarnaast de geboorteplaats Laubendorf in de Chrudimer Kreis.

Het is niet bekend of Johan in dit jaar bij zijn omzwervingen door de Oostenrijkse Nederlanden ook al in Houthem is geweest. Het lijkt me niet waarschijnlijk, omdat deze regio in dat jaar redelijk rustig was. Indien toch, dan zal van een romantische relatie met Elisabeth van Sint Fiet in dat jaar nog geen sprake zijn geweest, want deze was toen net 13 en haar beide ouders leefden nog. Wel

zullen de Oostenrijkse infanteristen met hun krap rode (vermiljoen) uniformen met gouden knopen van het IR15 de plaatselijke bevolking zeker zijn opgevallen.

Eerste Coalitieoorlog tegen het revolutionaire Frankrijk

De rust in de Oostenrijkse Nederlanden was dus eind 1791 hersteld, maar deze toestand zou niet lang duren. Zoals al eerder vermeld, verklaarde Lodewijk XVI, dan nog steeds formeel aan het hoofd van de Franse regering, op 20 april 1792 de oorlog aan de keizer van Oostenrijk. Daarop verklaarde Pruisen de oorlog aan Frankrijk. Hiermee was de Eerste Coalitieoorlog tegen Frankrijk een feit. Later zouden zich Engeland en de Staatse Nederlanden nog bij de coalitie tegen Frankrijk aansluiten.

Frankrijk viel meteen de Oostenrijkse Nederlanden binnen. Het IR15 was betrokken bij diverse veldslagen rondom Luxemburg en in Noord-Frankrijk, o.a. bij Marquin, Bavay, Glisuelle en Lille. Het 1ste bataljon van het IR15, verbleef in 1792 rond Longwy (14). De Fransen boekten aanvankelijk aanzienlijke successen en de coalitietroepen zagen zich gedwongen, zich bij het begin van de winter 1792 grotendeels achter de Rijn terug te trekken om zich te hergroeperen en op versterkingen te wachten.

Op 25 november 1792 ligt het 1ste bataljon van het IR15 achter de Rijn en hoort bij het corps van veldmaarschalk Clerfayt. Het 2de en 3de bataljon waren bij het corps onder commando van kolonel Contrevil gevoegd, dat in Roermond gelegerd was.

Na de winter zette een coalitieleger onder opperbevel van prins Friedrich Josias von Sachsen-Coburg-Saalfeld, die na zijn grote overwinning op de Turken in 1789 tot veldmaarschalk benoemd was, op 1 maart 1793 met de versterkingen uit Bohemen de tegenaanval in en boekte snel terreinwinst. In de slag bij Aldenhoven werden de Fransen door het corps van Clerfayt verslagen, waarop de weg door Limburg naar het westen vrij lag. In volgende dagen achtervolgden de Oostenrijkers de Fransen naar het westen, waarbij Maastricht en passant ontzet werd.

De dagorders van de veldtocht zijn bewaard gebleven (15). De dagorder van 2 maart 1793 laat zien, dat de voorhoede vanuit Herzogenrath, waar het hoofdkwartier van Coburg was, via Valkenburg naar Maastricht marcheerde, waarbij al niet meer op serieuze tegenstand gerekend werd.

Op de avond van 2 maart 1793 worden de troepen volgens het z.g. *Dislokations*-plan gelegerd. Voor het corps van Coburg heb ik dit in het archief gevonden. Diverse bataljons worden in de buurt van Houthem ondergebracht, m.n. het 2de van Kheul (IR10) in Houthem en Berg ("*Hauten und Berck*"), het 3de van Morzin (IR54) in Berg en Terblijt, het 2de van Brentano (IR35) naar Valkenburg en Strucht en het 1ste van d'Alton (IR15) in Heerlen. Op 4 maart verblijft het 1ste van d'Alton (IR15) in Berg.

Het *Dislokations*-plan voor het corps Clerfayt heb ik nog niet gevonden. Vermoedelijk zal het 2de bataljon, met Johan Schenk, van het IR15 daarin voorkomen. Gezien zijn inzet bij de slag van Aldenhoven kan worden aangenomen, dat dit niet via Houthem maar verder noordelijk door Limburg naar het westen getrokken is.

Op 3 maart is Maastricht ontzet en de troepen worden verder naar het westen gedirigeerd. Binnen enkele weken waren de Fransen tot ver in Frankrijk teruggeslagen. Het eerste bataljon ging richting Arlon en het 2de ging samen met het 3de naar Luxemburg, waar ze versterkt werden met een bataljon grenadiers van Synoth.

De veldtocht van Coburg werd beslist in de slag bij Neerwinden op 18 maart 1793, waarbij de Fransen verpletterend verslagen werden. Deze moesten zich vervolgens uit de gehele Oostenrijkse Nederlanden terugtrekken. Kort daarop viel Coburg Frankrijk binnen waar hij oorspronkelijk verscheidene veldslagen won en o.a. Valenciennes innam. Tijdens de schermutselingen sneuvelde Graf d'Alton, de *Inhaber* van het IR15, op 24 mei 1793 bij Duinkerken. Zijn post bleef daarna tot 1797 vacant.

De winter van 1793/94 bleef Coburg in Frankrijk, maar in 1794 veranderde de situatie. In Frankrijk waren op 23 augustus 1793 via de *Levée en masse* alle mannen tussen 18 en 25 jaar onder de wapenen geroepen. Aanvankelijk konden deze wegens onvoldoende training nog niet veel uitrusten, maar in de loop van 1794 veranderde de massale mobilisatie de krijgskansen volledig in het voordeel van de Fransen. Na de aanvankelijke successen van de coalitie het jaar eerder, moest Coburg in de slag van Fleurus op 26 juni 1794 een beslissende nederlaag incasseren, die er in de loop van 1794 toe leidde dat men de hele Oostenrijkse Nederlanden aan de Fransen moesten prijsgeven. De Oostenrijkers waren gedwongen, zich weer achter de Rijn terug te trekken. Tijdens de slag bij Fleurus raakte het 1ste bataljon van het IR15 in krijgsgevangenschap bij Charleroi. Het 2de en 3de kennelijk niet, want deze worden in 1795 aan de bovenloop van de Rijn (daar waar deze tegenwoordig de grens vormt tussen Frankrijk en Duitsland) ingezet.

In het jaar 1795 wordt het IR15 niet bij grotere veldslagen ingezet. In dit jaar bezet Frankrijk geheel Nederland en richt daar de Bataafse Republiek in, die een afzonderlijke vrede met Frankrijk sluit.

In 1796 komt het herhaaldelijk tot veldslagen, o.a. in Kehl, Schwarzach, Kuppenheim en Malsch. Het 2de bataljon, intussen onder bevel van Baron Quitzow, wordt bij Neresheim ingezet. Later in het jaar wordt het IR15 nog bij Emmendingen, Schliengen en weer Kehl ingezet.

Recrout Infanterie	Richter	✓
Maffa	Neugebauer	✓
Maffa	Schneck	✓

Mathias (=Johan) Schenk op de *Revisionsliste* van 16 januari 1796 in Kuppenheim (Luxemburg).

Het is aannemelijk dat Johan Schenk minstens bij een aantal van deze veldslagen meegevochten heeft, want bij de monstering op 16 januari 1796 in Kuppenheim (Luxemburg) komt zijn naam weer op de *Revisionsliste* voor. Hij is dan nog steeds in de Obristencompagnie. De *Obrist* is in 1794 kolonel Von Immens geworden. Deze draagt in 1797 het commando aan kolonel Retz over. Johan wordt als gewone soldaat (*Gemeiner*) opgevoerd. Hij had dus geen promotie gemaakt in de 7 jaar die hij intussen in dienst was, maar dit was voor eenvoudige infanteristen ook niet gebruikelijk.

Verder wordt op de *Revisionsliste* van 16 januari 1796 nog vermeld, dat Johan op 22 oktober 1795 vanuit het Obristenbatallion bij deze compagnie ingedeeld wordt. Daarom is het waarschijnlijk dat hij de hele tijd sinds 1791 in dezelfde compagnie gediend heeft. Maar helemaal zeker is dit niet, omdat uit de monsterlijsten blijkt dat de infanteristen ook wel eens van compagnie wisselden. In ieder geval komt Johan in de lijsten die bewaard gebleven zijn van de periode 1791-1796 verder nergens voor.

In 1797 wordt prins Frederik Willem van Oranje, een zoon van Willem V, de laatste stadhouder van Staats Nederland, *Inhaber* van IR15. Prins Frederik Willem is een geduchte veldheer, die na de inval van de Fransen in Nederland zijn diensten aan de Oostenrijkers heeft aangeboden en vervolgens door een aantal klinkende overwinningen pijlsnel carrière heeft gemaakt. Frederik Willem krijgt voor zijn bestorming van de vesting Kehl met het IR15 op 5 januari 1797 de Maria-Theresia Orde, de hoogste militaire onderscheiding in Oostenrijk. In april 1797 gaat hij met een aantal divisies van de *Rheinarmee* naar Noord-Italië. Hij zal na de oorlog in 1799 op zijn ziekbed sterven.

Zijn inzet kan het tij niet meer keren. Op 17 oktober 1797 wordt in Noord-Italië de vrede van Campo Formio ondertekend. De Eerste Coalitieoorlog is voorbij, althans op het continent. De oorlog met Engeland gaat verder. Oostenrijk doet formeel afstand van de Oostenrijkse Nederlanden ten gunste van Frankrijk. Ook wordt de linkse Rijnsoever door het Duitse Rijk aan Frankrijk afgestaan.

Elisabeth van Sint Fiet en Johan Schenk tijdens de Eerste Coalitieoorlog

Waar hebben Elisabeth en Johan elkaar leren kennen? Duidelijk is dat de Eerste Coalitieoorlog de voorwaarde geschapen heeft, dat ze elkaar überhaupt konden leren kennen. Nog niet helemaal duidelijk is, wanneer dit heeft plaatsgevonden. Johan was in 1791 al als zeventienjarige in de Oostenrijkse Nederlanden gelegd, maar gezien zijn monstering in Aalst waarschijnlijk toen tamelijk ver van Houthem verwijderd. Ook was Elisabeth nog te jong voor verkering, want in 1791 was ze nog maar net 13.

Bij de veldtocht van Coburg vanaf 1 maart 1793 was Johan betrokken. Waarschijnlijk kwam hij niet in Houthem, maar trok zijn bataljon een stuk noordelijker door Limburg naar België voor de slag bij Neerwinden.

Op 18 juli 1793 sterft de moeder van Elisabeth. De Oostenrijkse troepen zijn dan in Frankrijk. Op 6 mei 1794 sterft ook de vader van Elisabeth. Zij is nu op zestienjarige leeftijd wees. Na de slag bij Fleurus op 26 juni, enkele weken later, trekt een deel van het Oostenrijkse leger wederom door Limburg, ditmaal in omgekeerde richting, naar Duitsland. Johan is dan waarschijnlijk verder zuidelijk, in de buurt van Luxemburg of nog zuidelijker, bij de bovenloop van de Rijn.

Ik denk daarom niet dat zij elkaar op dit moment al kenden. Ik vermoed, dat Elisabeth tussen de eerste doortocht van de Oostenrijkse troepen op 1 maart 1793 en hun terugtocht na 26 juni 1794, haar diensten aan het Oostenrijkse leger heeft aangeboden en samen met vele andere boeren als onderdeel van de legertros fungeerde. In die tijd vervulde de tros een belangrijke functie bij de foeragering van de troepen en omvatte ook de vrouwen en kinderen van de militairen. Vele boeren hoeden het vee, zorgden voor het eten en kleding. Het aantal mensen in de tros was vaak groter dan de eigenlijke troepen. Om hun werk te kunnen doen, moest de tros uiteraard bij de troepen blijven. Het lijkt me daarom aannemelijk dat bij het ineenstorten van het front, vele boeren met de Oostenrijkse troepen mee gevlucht zijn tot achter de Rijn. Een belangrijke factor was zeker dat ook de Staatse troepen zich samen met de Oostenrijkers terugtrokken en de Franse bezetting voor de deur stond. Voor Elisabeth maakte het feit, dat ze net wees geworden was, het zeker ook makkelijker deze beslissing te nemen. Misschien werd ze ook gewoon meegenomen en kon helemaal niets beslissen. Het zou in ieder geval verklaren, waarom er geen voogd voor haar benoemd is.

Van Johan heb ik voor de periode 1797-1806 geen vermeldingen meer kunnen vinden in de monsterlijsten van het IR15. Als hij uit dienst ontslagen zou zijn, had hij daarin eigenlijk ook moeten voorkomen.

De Tweede Coalitieoorlog

De vrede duurde niet lang. Nadat Oostenrijk Russische troepen doortocht over zijn gebied verleend had in richting Italië (om daar de Fransen aan te vallen), verklaarde Frankrijk op 12 maart 1799 wederom de oorlog aan Oostenrijk. Hoewel de coalitie vrijwel heel Europa tegen Frankrijk verenigde (Pruisen bleef neutraal), zou ook deze oorlog in een overwinning voor Frankrijk eindigen. Zegevierend was Napoleon, die tijdens de oorlog op 9 november 1799 tijdens de staatsgreep van 18 Brumaire An VII de macht greep en zichzelf tot consul liet benoemen. Oostenrijk verliet de coalitie en beëindigde de oorlog met een afzonderlijke vrede van Lunéville op 9 februari 1801. Bij deze vrede werd in grote lijnen het verdrag van Campo Formio herbevestigd. Hiermee was de Oostenrijkse zeggenschap in de Zuidelijke Nederlanden definitief verleden tijd. Aartshertog Carl van Oostenrijk werd benoemd tot president van de Hofkriegsrat en begon met een complete herstructurering van het leger, die pas na het einde van de Derde Coalitieoorlog zou worden afgesloten.

Het complete Oostenrijkse IR15 was gedurende deze hele oorlog in en rond Noord-Italië gelegerd. Zoals al vermeld, heb ik Johan Schenk in geen van de monsterlijsten uit deze tijd kunnen vinden. Daarom denk ik, dat hij in de tussentijd van regiment gewisseld moet zijn, te meer daar hij één maand na de ondertekening van de vrede in Hoexter in Westfalen opduikt.

Elisabeth van Sint Fiet en Johan Schenk tijdens de Tweede Coalitieoorlog

Op 30 maart 1801 trouwen in Hoexter (2) in Westfalen Johannes Schenk, soldaat uit [Bo]Ham[en]; Elisabeth van St. Vith, geboren in Gerlach bij Maastricht (zie eerste afbeelding). Het tijdstip kan geen toeval zijn: enkele weken na het beëindigen van de Tweede Coalitieoorlog. Soldaten mochten in principe

trouwen, maar hadden daarvoor wel toestemming nodig van hun superieuren. Het is aannemelijk, dat ze deze in oorlogstijd niet kregen.

Bij het bestuderen van de kerkboeken in Hoexter valt op dat rond dezelfde tijd veel militairen en verwanten van militairen trouwden, ook uit andere landen, bijvoorbeeld op 2 maart 1801 de rekrut Arnold Saffleur met Maria Catharina Belekin, beiden uit Maastricht. Ook trouwen meerdere Oostenrijkse militairen, waarbij soms de naam van hun regiment vermeld wordt. Zo heb ik verwijzingen naar de volgende regimenten gevonden: IR3 (Aartshertog Carl), IR21 (Gemmingen), IR30 (de Ligne), IR36 (Fürstenberg), IR42 (Erbach) en IR57 (Joseph Colloredo). Vergelijking met de Boheemse Dislokationstabellen uit het archief in Wenen (13) laat zien, dat het IR42 in 1801 officieel in Hoexter gelegerd was.

Hoe zijn Johan en Elisabeth in Hoexter terechtgekomen?

Wat Elisabeth betreft, zal het moeilijk zijn aan documenten te komen. Het meest waarschijnlijk lijkt mij dat ze, sinds een paar weken wees, op zestienjarige leeftijd met de tros van het zich terugtrekkende leger naar Westfalen gekomen is. Dat kan het Oostenrijkse leger geweest zijn, maar mogelijk ook het Nederlandse. De resten van de Staatse troepen trokken zich immers samen met de Oostenrijkers achter de Rijn terug.

Wat Johan betreft, vermoed ik dat hij na januari 1796, waar hij nog in het IR15 diende, van regiment veranderd moet zijn en daarmee naar Hoexter gekomen is. Gezien de overeenstemmende referentie in het kerkarchief in Hoexter en het Staatsarchief in Wenen denk ik dat het IR42 hiervoor het meest waarschijnlijk is. Verder onderzoek in Wenen zal dit moeten ophelderen.

De Derde Coalitieoorlog

De periode na eind van de Tweede Coalitieoorlog was meer een gewapende dan een echte vrede, zeker tussen Frankrijk en Engeland. Al in de loop van 1802 liepen de spanningen weer op, vooral in de West-Indische koloniën. Op 23 mei 1803 verklaarde Engeland de oorlog aan Frankrijk. Napoleon kroonde zich op 2 december 1804 tot keizer. De bezorgdheid bij de overige Europese mogendheden nam toe. Op 11 april 1805 sloot Engeland met Rusland een bondgenootschap om de Franse expansie terug te dringen. Oostenrijk sloot zich hierbij op 23 september 1805 aan. De Derde Coalitieoorlog was een feit. Napoleon bracht de Oostenrijkers in Beieren grote nederlagen toe. In Italië behaalde Aartshertog Carl enkele overwinningen op de Franse troepen. Admiraal Nelson vernietigde de Franse vloot op 21 oktober 1805, waardoor een Franse invasie van Engeland verijdeld werd, maar dit kon het continentale tij niet meer keren. Het lukte Carl niet meer zich op tijd met de resten van het leger in Duitsland te verenigen. Toen de Oostenrijkse en Russische troepen besloten bij Austerlitz in de buurt van Brno slag te leveren tegen Napoleon, werden ze ondanks hun overmacht op 2 december 1805 compleet vernietigd. Oostenrijk was gedwongen een dictaatvrede te ondertekenen, die o.a. de grootte van het Oostenrijkse leger sterk beperkte. Ook werd keizer Franz II gedwongen afstand te doen van de keizerskroon van het *Heilige Römische Reich Deutscher Nation*, dat daarmee na ongeveer 1000 jaar ophield te bestaan.

Elisabeth van Sint Fiet en Johan Schenk na hun bruiloft

Na hun huwelijk in 1801 veranderde er voor Johan en Elisabeth aanvankelijk niet veel. De levenslange dienstplicht gold nog steeds. Zij zullen dus met het regiment meegetrokken zijn. Het is aannemelijk, dat dit na het einde van de Tweede Coalitieoorlog op zeker moment weer naar Oostenrijk teruggetrokken is. De vermelding bij de volkstelling in Meerssen in 1808, dat er een vierjarige dochter was, die in Bohemen geboren zou zijn, versterkt het vermoeden, dat het een Boheems regiment betrof, dat in vredetijd in Bohemen gelegerd was. De geboorteplaats van de dochter werd niet vermeld. Wanneer bij verder onderzoek in Wenen het juiste regiment gevonden wordt, kan ik de tussenstations van 1801 tot 1806 volgen. Hieruit volgt dan waarschijnlijk ook waar de dochter precies geboren is.

Aartshertog Carl voerde bij de hervorming van de krijgsmacht de afschaffing van de levenslange dienstplicht in. Dit werd wet door het keizerlijk decreet *Kapitulationspatent* van 4 mei 1802. N.B. Kapitulation betekent in dit verband ontslag uit dienst, niet capitulatie. Voor infanteristen zoals Johan gold nu nog een maximale dienstplicht van 10 jaar, die hij er op dat moment al lang op had zitten. Desondanks werd hij waarschijnlijk niet onmiddellijk uit dienst ontslagen. Uit gegevens van dorpsgenoten van Johan, die hun hele diensttijd in het IR15 gebleven zijn, zoals Johan Fordinal (in dienst 1792, in 1806 nog steeds), Joseph Czeschka (in dienst 1792, in 1804 nog steeds) blijkt dat ontslag zeker niet automatisch volgde. Van de andere kant is bijvoorbeeld Anton Czeschka (in dienst 1791, sinds 1 oktober 1802 als vrijwilliger) kennelijk wel na afschaffing van de dienstplicht uit dienst ontslagen. Wellicht hing dit sterk van de commandant af, of werden de manschappen onder druk gezet, na ontslag als vrijwilliger weer terug te komen.

Aangezien Johan en Elisabeth op 16 januari 1807 in Rothem hun zoon Johan laten dopen, vermoed ik dat Johan bij de inkrimping van het Oostenrijkse leger in de loop van 1806 eindelijk zijn ontslag kreeg.

Daarna laat het paar er kennelijk geen gras over groeien en maken zich meteen op weg naar de geboortestreek van Elisabeth, waar ze volgens de familieoverlevering met een beladen kar aankomen. Dit moet in de loop van 1806 zijn geweest. Ik neem aan, dat ze vervolgens op zoek zijn gegaan naar een geschikte woning en deze dan in Rothem gevonden hebben, op zo'n 2 km afstand van het ouderlijk huis van Elisabeth. Bij de volkstelling door de Franse overheid in 1808 staat als huisnummer 49 vermeld. Dat huis lag op de Klinkenberg, maar bestaat inmiddels niet meer. Voor 1828 zijn ze vervolgens verhuisd naar de huidige Geuldalweg, alwaar ze volgens de volkstelling van 1828 op nummer 9 gewoond hebben. Dit huis staat er nog.

Interessant is dat Johan in 1808 als leeftijd 49 aangeeft, d.w.z. 13 jaar te oud. Hij was immers pas 36. Hoewel zijn leeftijd er bij de aangifte van zijn kinderen er ook telkens een paar jaar naast zit (in beide richtingen), denk ik dat zo'n grote afwijking niet per ongeluk is. Ik vermoed, dat Johan elk risico wilde uitsluiten, alsnog opnieuw te worden ingelijfd, dit keer door de andere kant. Vermoedelijk gebruikt hij uit dezelfde overweging in Nederland ook consequent zijn roepnaam Johan en niet meer zijn doopnaam Mathias.

Na de oudste zoon Johan, die in 1807 geboren werd, en van wie Hans Schenk (1) afstamt, kreeg het paar nog 5 kinderen. Ikzelf stam af van het laatste kind, namelijk Mathijs, geboren op 7 april 1824.

Bronnen

- 1 Met dank aan Hans Schenk, Maastricht.
- 2 Kirchenbuch 1801, Band 2, Pfarrbüro St. Nicolai, Hoexter, Westfalen.
- 3 Regionaal Historisch Centrum Limburg, dtb Houthem 1778.
- 4 Nationaal Geografisch Instituut, Brussel, 1777.
- 5 Rinus Suijkerbuijk, "Index op de Gichtregisters op de Schepenbank Houthem 1621-1795", Heemkundevereniging Houthem-St. Gerlach, 2011.
- 6 H.J.J. Philippons, "Houthems Verleden, Eygelshoven, 1983 (met dank aan Rinus Suijkerbuijk).
- 7 Státní Oblastní Archiv Zámorsk, Tsjechië, Taufmatrik D Laubendorf, 1759-1794, pag.153.
- 8 Johann Neudert, "Laubendorf im Sudetenland", Edition Winterwerk, 2009.
- 9 Soupis poddanych podle vry z roku 1651 (Onderdanenregister aan de hand van de religie 1651), Státní Oblastní Archiv Zámorsk.
- 10 Altes Gedenkbuch der Pfarre Laubendorf 1733, Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (districtsarchief), Litomyšl.
- 11 Grundbuch, Státní Oblastní Archiv Zámorsk.
- 12 <http://www.genealogy.henny-savenije.pe.kr/tng/getperson.php?personID=1131736&tree=savenije>
- 13 <http://www.oesta.gv.at/site/5001/>
- 14 Alphons Freiherr von Wrede, " Geschichte der k. und k. Wehrmacht", Band I, Wenen, 1898.
- 15 Kriegsarchiv Wien, Alte Feldakten (AFA) 1793, Coburg - Niederlande.

Guido Notermans woont en werkt in Zürich (Zwitserland).